

PRONUNCIAMENTO DO 1846 E REXIONALISMO GALEGO

No 1846 agroma a primeira manifestación política¹ do rexionalismo galego². Isto non significa que o Pronunciamento de 1846, tamén chamado Levantamento de Solís, fora sustancialmente rexionalista. Naquel movemento, político e militar, interviñeron unha serie de grupos, con intereses diversos, entre os que compre situar tamén o grupo rexionalista, que será oixeto do presente estudo³.

Sobor do tema escribíronse e siguen escribíndose moitas xeneralidades, mitificáronse determinadas persoas e marxináronse outras. Cáseque todos seguiron a Murguía sen engadir ren. Deiquí que se fixara como un cliché inmolorable a visión de Faraldo como o creador daquel pulo rexionalista ou provincialista que adquiríu, en certos sectores, o Pronunciamento de 1846. Pra case todos, Faraldo foi o profeta que proclamáu o ideal rexionalista no ermo dunha Galicia teimosa da súa dependencia castelá. A realidade foi moi diversa. O grupo, que xa dende agora chamaremos rexio-

¹ Compre distinguir entre "factores de rexionalización" (idioma, cultura, xeografía, historia, costumes, etc.) e o rexionalismo propiamente dito que surge solo cando un grupo humano descobre ou adquire conciencia da súa singularidade sociolóxica e loita pra que esta singularidade lle sexa recoñecida a niveis políticos. Deiquí que si os que chamo "factores de rexionalización" existiron de sempre, o rexionalismo como tal nace nun tempo determinado, que coído debe situarse non antes do 1840. Tamén compre sulñar ao falar do rexionalismo como a verba "rexionalismo" ten diversas e non sempre coincidentes acepcións. Eiquí utilizaráse a verba "rexionalismo" pra espresar o movemento conscente dos sectores do pobo galego de cara a conquistar o recoñecemento político da súa singularidade. Rexeitamos, por conseguinte, pra este caso, as diferencias que poderían facerse entre provincialismo, rexionalismo, autonomismo e nacionalismo.

² Xa é hora de que se acrare dunha vez (unha nova mistificación) que a chamada Xunta ou Asambleta de Lugo, que no 1843 votou a separación ou non de Galicia, solo pretendía discutir si a Xunta de Galicia (a Xunta non rexional si non a progresista, creadora do pronunciamento de outubro do 1843) debería ou non desvencellarse da Xunta Central Progresista de Madrid, posto que nesta advertíanse xa as primeiras desviacións de siño conservador. Non se trata, por conseguinte, de desvencellarse Galicia do Goberno de Madrid, si non a Xunta progresista galega da Xunta Central. O erro no que caíu Murguía foi mantido por Risco e máis recentemente por escritores habituados a repetir, sen a máis elemental crítica, o que dixeron os devanceiros.

³ Nun artigo de próxima aparición en "Cuadernos de Estudios Gallegos", fago un estudo dos grupos ideolóxicos que participaron no pronunciamento de 1846. Alí o lector atopará un prantexamento máis amplo do tema.

nalista, foi unha xeneración que comprendía as mellores cabezas que naquel intre tiña Galicia, quezáis a mellor preparada que tivo o noso pobo en todo o século XIX e vencellada encol do ideal de Galicia como unha instancia superior, cáseque suprema. Nesta xeneración Faraldo foi un esgrevio loitador xunto aos outros. Aproveitando a versión quero facer unha chamada aos que nos adicamos aos temas históricos pra que dunha vegada eliminemos o sistema tan xeneralizado de facer divagacións pretendidamente históricas sen percurar a nova lus que ofrecen os arquivos, sen aproxímanse aos periódicos, ás programas e folletos do momento⁴, é decir, sin facer un estudo analítico previo. Tamén nesto Galicia necesita homes que lle sirvan e que non se sirvan dela pra as súas mistificacións, que ben sabemos a donde apuntan.

I. A XENERACIÓN REXIONALISTA DO 1846

Ven xa de vello atribuir a Faraldo o monopolio da idea rexionalista en 1846. Foi Murguía o iniciador desta especie de tradición⁵, que será repetida decote, e que significa un manifesto descoñecimento da xeneración que dende 1840 vivía, con crecente intensidade, o sentimento rexional. Compre pois falar desta Xeneración de 1846 na que se integra como un esgrevio loitador Antolín Faraldo, pro nin el foi, como veremos, o creador do rexionalismo, nin éste se circunscribiu á súa persoa.

A p r e n s a

Dende 1840, e dacordo co ritmo político de España, xurde unha prensa encamiñada a descubrir a realidade galega dende os máis diversos ángulos. Os tiduos dos periódicos son xa suficientemente significativos das novas arelas que dominan na inteitualidade galega: "Revista de Galicia", "El Idólatra de Galicia", "La situación de Galicia", "El Iris de Galicia", "El Centinela de Galicia" son algúns dos periódicos do momento. Si do tiduo pasamos ao contido, a realidade é a mesma, como teremos de amosar. A prensa vencéllase á defensa de Galicia, da terra, e dos homes.

Os homes e as institucións

Foi a Academia Literaria de Santiago a institución que acolléu a unha ampla xeneración de xóvenes, a meirande parte estudantes da Universidade Galega, e os encamiñou de cara a unha proble-

⁴ O exemplo máis recente é o libro de VILAS NOGUEIRA, *O Estatuto Gallego*, Coruña, 1975, no que se repiten (pp. 56-7), unha vez máis, os consabidos tópicos.

⁵ MURGUÍA, *Los Precursores*, La Coruña, 1885, p. 28: "En este punto, Faraldo es el verdadero iniciador del movimiento provincial que hoy nos parece tan lógico y tan fácil". RISCO, *El problema político de Galicia*, Madrid, 1930, p. 214 e tamén na súa *Historia de Galicia*, Vigo, 1971, p. 237, coincide plenamente con Murguía. Máis recentemente RÍO BARJA, *Lugo y la Revolución Gallega de 1846*, Lugo, 1963, unha obra posiblemente de circunstancias, na que non se engade nin un solo documento novo, volve a insistir no mesmo (pp. 9, 19, 25). No mesmo senso CORES TRASMONTE, *A. Faraldo y el Regionalismo gallego*, Bol. Inf. de Ciencia Política, 10 (1972), p. 91 ss., que chama a Faraldo "creador del provincialismo gallego".

mática rexional. A Academia xurde no 1840, nas dependencias do vello mosteiro de San Martiño de Pinario⁶, aínda que posteriormente tivo que buscar novos locais a medida que a Academia pasou de ser unha institución favorecida polas autoridades a unha institución sospeitosa. Na Academia discutíase, con total liberdade, dos problemas máis actuais⁷, recibíanse obras do estranxeiro, mantiñase correspondencia coas persoalidades máis eminentes⁸, celebrábanse conferencias. A Academia mantiña tamén un periódico que, en certa maneira, era a súa voz oficiosa⁹.

Na Academia destacan polo vencellamento á cultura galega: D. Díaz de Robles, Vicepresidente que foi da mesma, fundador do periódico "El Idólatra de Galicia" que non tivo outro ouxetivo que a revaloración de Galicia. Neira de Mosquera, principal redactor do "Recreo Compostelano" é un dos espíritos máis sensíbles do momento pra captar a beleza escondida das nosas igrexias, pazos e arte popular. Romero Ortiz, chamado a desenrolar un protagonismo político da meirande importancia na política española, colaborou no "Huracán", periódico republicán da Coruña, e foi un dos protagonistas do pronunciamento de 1846 sempre dende unha perspectiva rexionalista, que despois, afumado polas glorias que lle ofrecéu Castela, esquencería pra sempre. Amigo, cadeirádego de Latín e membro da Academia, que conseguiu coas súas sátiras¹⁰ que o periódico "El Iris del bello sexo" entrara no compromiso político rexionalista, adicándose dende o número 9 a defender os valores galegos e trocando incluso de nome, pasando a chamarse "El Iris de Galicia". Xosé Rúa Figueróa, un dos homes fundamentais no Pronunciamento de 1846 (foi Alcalde de Santiago)¹¹, redactor de "El Porvenir". Manuel Rúa Figueróa, que fundará outro periódico "La Revista de Galicia". Vicente Cocina, Presidente da Academia Literaria durante un período da mesma, fundador con Tiburcio Faraldo en 1843 de "El Centinela de Galicia", periódico de loita progresista e rexional. X. Posada, estudante e colaborador de varios periódicos. X. M.ª Gil Rey, especialista de temas científicos da flora e fauna galega. O doutor Losada, crego, cadeirádego da Universidade e Censor na Academia. O tamén crego X. M.ª Carracido, membro da Academia, e defensor dos valores da súa terra. Antolín Faraldo, apaixonado de-

⁶ Cfr. Arch. Mun. Santiago, Mazos. Asociaciones. Cocina, *Discurso pronunciado en la Academia Literaria de Santiago en la sesión de reposición de cargos de 1842*, Santiago, 1842, ofrece datos sobre as dificultades que estaba pasando a Academia.

⁷ Cfr. VARELA JÁCOME, *La Academia Literaria de Santiago en 1842*, "Cuadernos Est. Gallegos", XXVIII (1954), 151 ss., publica unha follía que recolle os temas discutidos durante o curso.

⁸ Por exemplo con La Sagra, asegúñ el mesmo testemuña, cfr. "La Revista de los intereses materiales y morales", t. II, Madrid, 1844, p. 123, onde nos informa do contacto co grupo ou xeneración de Santiago.

⁹ Era "El Idólatra de Galicia".

¹⁰ Amigo publicou unha follía "Al viejo, tonto y majadero director muy digno de un ridículo periódico que aquí se publica" na que se refería ao director de "El Iris del bello sexo", periódico verdadeiramente ridículo e que aparentaba estar redactado por mulleres. A partir do número 9 entra no compromiso rexional e colaboran xa nel os irmáns Camino.

¹¹ Arch. Univ. Santiago, Mazo, Sucesos Políticos 1846 a 1860.

fensor de Galicia nas páxinas do “El Idólatra de Galicia”, “El Re-creo Compostelano”, “El Porvenir”. Francisco Añón e Paz que empregou o idioma galego en gran parte das súas colaboracións. Os irmáns Camino, X. Domínguez e X. González, etc., etc.

Tódolos enriba nomeados coincidiron na Academia Literaria de Santiago e viviron con intensidade a nova problemática rexional que introduciron os espíritus máis inquedados. Todos loitaron e case todos estiveron presentes naquela grande proba que foi o pronunciamiento de 1846. A meirande parte deles tiveron que sufrir persecución e desterro. A gloria de descubrir Galicia e loitar por ela correspóndelles a todos.

Fora da Academia sobresaíron tamén moitos homes rexamente galegos: Pío Rodríguez Terrazo, tan inxustamente motexado por Murguía¹², que foi o redactor principal do periódico “La Situación de Galicia”, xefe indiscutible do partido progresista e Presidente da Xunta de Galicia no 1846. Nos seus escritos amósase afervorado defensor de Galicia e dos seus valores. Con Rodríguez Terrazo participou no mesmo periódico Rodríguez del Valle, igoalmente dirixente do partido progresista. No “Iris de Galicia” colaborou ocasionalmente X. R. López, de Mondoñedo, con artigos sobor do patriotismo¹³.

Aparte compre falar de dous grandes galegos e científicos que influirán directamente nesta xeneración: La Sagra, que sentará as bases ideolóxicas (paradóxicamente sin pretendelo) do rexionalismo, como teremos ocasión de estudar neste artigo, e Manuel Colmeiro, profesor da universidade compostelá, que comenza agora o seu longo camiño de investigador cunha obra na que se amostra a preocupación pola terra e os homes do seu pobo¹⁴.

Estes son algúns dos que compuxeron aquela xeneración de 1846. Ao seu par compre poñer aos que non escribiron ren, nin brilaron nos salóns da Academia, pero que foron os activistas desta xeneración, os homes de pulo práctico máis que teórico: Os irmáns Pasarín, de Fonsagrada¹⁵, Xesús Taboada e Terrazo, posiblemente curmán de Rodríguez Terrazo, de Berán (Ourense)¹⁶, Ramón Garea,

¹² MURGUÍA, *op. cit.*, p. 30, refírese aos tres membros da Xunta Rexional Galega de 1846 (Pío Rodríguez T., Santos e R. Buch) como a “tres notables de su tiempo, perfectamente inútiles para el país, desconocidos siempre”... A parcialidade de Murguía é manifesta si se ten en conta que os tres viñan sendo dende 1840 os líderes do partido progresista galego, que Rodríguez Terrazo foi Presidente da Xunta Progresista de Santiago en 1843 e 1846, alcalde de Santiago varios anos, fundador e redactor principal do periódico “La Situación de Galicia”, rexamente provincialista ou rexionalista, periódico que Murguía coñecía porque o exemplar que hoxe está na Academia Galega, e que nós manexamos, pertencéu a Murguía. Destes homes non se pode decir con xusticia que foran descoñecidos e inútiles solo por perder unha guerra...

¹³ “Patriotismo” en “El Iris de Galicia”, núm. 15 (8, VIII, 1841).

¹⁴ M. COLMEIRO, *Memoria sobre el modo más acertado de remediar los males inherentes a la extrema subdivisión de la propiedad territorial en Galicia*, Santiago, 1843.

¹⁵ A. U. S., Sección Histórica, Mazo, 39, no que se recolle a documentación sobor das repercusións políticas do Pronunciamiento en 1846 na Universidade. Tres foron os irmáns Pasarín implicados: Xosé, Pascasio e N. Pasarín, que foi un dos xefes da revolta.

¹⁶ A. U. S., Sección Histórica, Mazo, 39.

de Santiago¹⁷, Bermúdez Cedrón, X. Quiroga, de Santiago, Aliste morto no 1846¹⁸ e tantos outros, todos eles estudantes da universidade galega.

II. A XENERACIÓN DO 1846 E A CONCENCIA DE GALICIA

Os homes desta xeneración viron a Galicia con ollos distintos. Descubriron o seu atraso económico, as posibilidades que tiña de cara a un desenrolo agrícola, industrial e comercial, e non dubidaron en denunciar a situación e acusar aos responsabres. Todo aquilo non quedou nunha efusión sentimental. Racionalizaron o sentimento e percuraron crear uns canles pra solucionar a situación. Baixo a tona literaria con que adornaban os seus escritos atópase a preocupación por lograr solucións a nivel político. Pro non tiveron tempo a formularlas. Haberá que esperar a 1873 pra que o rexionalismo galego adquiera unha formulación rexionalista crara e terminante. No 1846 soio temos arelas, sentimentos racionalizados, pro non unha planificación. Ao menos non aparece.

1) *Valoración de Galicia*

Pra esta xeneración Galicia é algo que se descobre cada día e que sorprende cada día. A historia de Galicia é ouxeto dun estudo preferentemente político, sulñando aqueles acontecementos que, de algunha maneira, manifestaran un comportamento autónomo¹⁹. Os científicos fan estudos de minería, da flora e fauna galegas²⁰. Os artistas, como Ramón Xil Rey, outro membro desta xeneración, descubren a paisaxe²¹ iniciando unha escola ininterrumpida deica hoxe. Algúns poetas, como Añón, Camino, Posada, etc., utilizan o galego como instrumento de expresión artística. O arte galego é tratado nos periódicos²². Todo este conxunto de síntomas amosan unha preocupación dominante: descubrir os valores de Galicia e demostrar a España a inxusticia da situación: a marxinação social e económica dun pobo nobre, culto, privilexiado pola natureza e por Deus²³.

¹⁷ A. U. S., Sección Histórica, Mazo, 39.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ FARALDO, "El Recreo Compostelano", pp. 4-5, 40-1, 68-9, 275-9. Tamén Neira de Mosquera, na súa primeira época, colaborou na prensa periódica con traballos históricos, por exemplo, cfr. "El Idólatra de Galicia", pp. 32 ss., 65 ss., 49 ss. Neste derradeiro artigo, dos citados, "Glorias pasadas" (Idólatra, núm. 6, pp. 49-51) comenta a xesta de María Pita e lamenta que Galicia non se vencellara naquel intre a Inglaterra.

²⁰ Cfr. estudos sobor das reservas minerais de Galicia en "El Idólatra de Galicia", núm. 5, pp. 46-8. Cfr. tamén os estudos de Gil en varios periódicos.

²¹ O estilo fará escola en Fierros, Avendaño, etc.

²² El "Idólatra de Galicia", núm. 8, pp. 65-73; núm. 7, pp. 60-1, etc.

²³ O sentimento da inxusticia adquire ás vegadas unha especial forza nos versos dos poetas:

"Yo recorro tu historia
con todo mi cariño y patrio apego
y creo que es mi gloria
y mi mejor honor el ser Gallego."

Así canta D. Díaz de Robles no seu poema "Mi mejor honor", no que hai unha valoración de Galicia que leva implícita unha defensa da galegitude contra a inxusta valoración de que é ouxeto o home galego.

2) Denuncia da situación de Galicia

Como contrapunto a tanta beleza, descubriron que o home galego levaba con dificultade a tarefa de sobrevivir, anguriado por un conxunto de circunstancias: a fame, o analfabetismo²⁴, a corrupción administrativa, o centralismo.

Todos coinciden na riqueza natural de Galicia e no desamparo en que se atopa²⁵. As fábricas están pechadas²⁶ ou en mans estranxeiras²⁷, o comercio paralizado polas trabas lexislativas²⁸, os portos sen barcos²⁹, os astilleiros sen traballo³⁰. A agricultura non ofrece un mellor panorama: as casas están pechadas e os campos sin labrar pola priguiza dos amos ou porque os homes tiveron que emigrar³¹.

A denuncia non se cingue ao orden económico. Institucións como a Universidade son acusadas de aniñar no seu seo o absolutismo, de pechar as portas aos mellores³², e de manter no claustro persoas

²⁴ A loita pola cultura foi unha das metas que se propuxo esta xeneración. Cocifía decía en certa ocasión que sen ciencia non podía haber amor patrio. Na mesma ocasión dixo que os membros da Academia "no temen el holocausto, si consiguen por fin que desaparezca de Galicia el último resto del llotismo del saber", Cocifía, *Discurso...* (Cfr. nota 6 deste artigo), p. 10. Pola súa parte, don Leandro González insistía no mesmo tema no seu discurso na Coruña, con ocasión da inauguración de catro cátedras de ensino gratuito, L. GONZÁLEZ, "Discurso que el 13-II-1842, en el acto de inauguración de las cuatro cátedras de enseñanza gratuita que acaba de establecer la Soc. Econ. de Amigos del País de La Coruña, pronunció don Leandro González", La Coruña, 1842.

²⁵ "Rica i rebosante (Galicia) en elementos de grandeza i prosperidad, Galicia necesita un impulso xeneral en todas direcciones que desarrolle cuanto ha prodigado en ella la naturaleza a manos llenas", FARALDO, "El Recreo Compostelano", 2-IX-1842, p. 278. Tamén D. Díaz de Robles comenza o seu artigo "El sueño patrio" agradecendo á natureza pola súa prodigalidade en beneficio de Galicia, cfr. "El Idólatra de Galicia", p. 3.

²⁶ Pío RODRÍGUEZ TERRAZO, "La situación de Galicia", núm. 3 (5-XI-1842), denunciando que as fábricas de lenzo estean pechadas namentras que o Goberno permita masivas importacións. No mesmo senso "El Idólatra de Galicia", núm. 4, p. 34.

²⁷ O salazón está en mans dos cataláns aos que compre loular o seu espírito industrial, pro censurar o seu afán escrivista e monopolizador. Cfr. os duros ataques nos periódicos "La situación de Galicia", núm. 3 (5-XI-42) e "El Idólatra de Galicia", pp. 1-5 contra os cataláns, que parecen referirse á súa mínima integración no pobo galego.

²⁸ "La situación de Galicia", núm. 3 (5-XI-42).

²⁹ "El Idólatra de Galicia", p. 4. No artigo inicial do periódico "El sueño patrio" escrito por Díaz de Robles.

³⁰ "Veía un Astillero i unos Arsenales, recuerdo histórico de las pasadas glorias de nuestro poder marítimo y conquistas, sufriendo el deterioro más lastimoso... en él se presentaban unos cuantos buques desanarbolados pudriéndose por total abandono a la intemperie", Artigo "El sueño patrio", "El Idólatra de Galicia", núm. 1, p. 4.

³¹ "¡Que nueva sorpresa de infelicidades y abatimiento! ¡El estado de nuestra agricultura, repetía exclamando! ¡Ah! es el más deplorable, el más lastimoso que se puede imaginar... Casas de miserable y humilde techumbre, esparcidas sobre algunos pedazos de terreno mal cultivados, por la desidia y haraganería de sus pobres habitantes colonos, o la falta de protección y cuidadosa vigilancia de sus dueños", escribe en 1842 DÍAZ DE ROBLES, "El Idólatra de Galicia", p. 4. Tamén "La situación de Galicia" se refire á emigración, "Sobre la emigración", núm. 4 (7-XI-42).

³² No periódico "La situación de Galicia" (núm. 2, 2-XI-42) lamentase o autor do artigo (Rodríguez Terrazo), que nin Colmeiro nin Pereiro conquerran o posto de cadeirádegos na Universidade Galega. Colmeiro obtén un posto de Profesor Substituto, que era unha nova fórmula inventada polo goberno. Pereiro (D. Ramón Pereiro Rey) fixo oposicións a Institucións Civiles. Pereiro que era tamén membro da Academia Literaria, estaba apoiado polos xóvenes, pro non obtivo a plaza.

incompetentes, incapaces, incluso, de elaborar un Plan de estudos³³. Non merecen mellores críticas os Auntamentos e Diputacións. Soio unha grande institución fuxe a esta xeneral acusación: A Igrexia galega. A Igrexia, que saíu vencida na confrontación civil ou guerra carlista³⁴, que está sufrindo o desguace, pola desamortización, do seu poder económico, que ten desterrados aos xefes supremos (o arcebispo e bispo auxiliar de Santiago), perdera o carácter dominante que mantivera deica 1840. Por outra banda, o novo catolicismo francés (De Bonald, Lacordaire, Lammenais, etc.) penetróu no seo da Academia informando un novo espírito católico renovador que se amosa na obra escrita de cáseque todos estes xóvenes, especialmente en Faraldo. Este pensamento renovador foi unha especie de ponte tendido antre a xuventude de 1840-6 e a Igrexia Galega. Esta, que estaba vivindo unha crisis non de reconversión si non de debilidade, non soupo aproveitar aquel movemento favorable pra iniciar unha nova xeira. En canto a Igrexia volvéu a ter folgos, cando voltaron do desterro os bispos e coengos, cando se puxeron os Seminarios nas mans de esgrevios incompetentes, cando en virtude do Concordato comenzóu a recompoñer a súa economía, a Igrexia galega rompéu con este pensamento anovador³⁵ e perdéu unha das mellores ocasións pra conquistar que o pensamento e a inteletualidade galega permaneceran vencelladas á Igrexia. Non foi así, e dende entón inteletualidade e Igrexia foron como as dúas ribeiras dun río que non se detén³⁶.

3) *Os responsabres da situación*

O Goberno: A primeira acusación cae sobor do Goberno. Os periódicos denuncian as leises económicas que non protexen á industria propia e permiten masivas importacións³⁷. Os intreses contrapostos dos distintos grupos de presión e a convivencia do Goberno

³³ Así o di "La situación de Galicia", núm. 6 (12-XI-42). Posiblemente o Plan a que se refire o autor era o chamado de Infantes, presentado ás Cortes o 26-IV-1842 e que sería substituído por unha serie de reformas por vía de Decreto, cfr. "Boletín Oficial de Instrucción Pública", t. IV, pp. 7-11. Máis que un Plan o que se lle pediría ao Claustro sería un informe sobor do mesmo.

³⁴ Pra estas custións cfr. o noso libro de próxima aparición, *El Carlismo Gallego*, na Editorial Pico Sacro de Santiago de Compostela.

³⁵ Pra non multiplicar os exemplos, lembremos "o caso" Aguirre, cando o poeta tivo que dar unha explicación pública, por mandato do cardeal García Cuesta, porque o poeta chamóu a Xesús fillo dun honrado carpinteiro no banquete de Conxo; lembremos a actitude da Igrexia oficial de cara ao problema evolucionista (Xosé R. BARREIRO FERNÁNDEZ, *El evolucionismo en Galicia*, "Compostellanum" XVI (1971), pp. 539-574; o caso de Curros, etc.

³⁶ A Igrexia sempre contóu cun sector da intelectualidade laica afín ao carlismo, que a perxudicóu ao presionala a adoptar actitudes de militancia política en custións neutras, opoñéndose sempre a todo intento renovador.

³⁷ "Queden en buen hora los comerciantes libres como el aire, para que puedan manejar y beneficiar sus mercancías sin esas trabas, ni cortapisas, que forman el contraste más visible con la libertad del comercio que se disfruta en otras naciones", "La situación de Galicia", núm. 3 (5-XI-1842). O prantexamento económico parece, ás vegadas, moi simplista. Dise, por exemplo, noutro lugar: "Ciérrense en buen hora nuestras costas y fronteras herméticamente" namentras ao mesmo tempo pídesse a liberalización pra os nosos productos.

son os responsabres de que os astilleiros galegos estean pechados³⁸. A empleomanía, fomentada polos gobernos, favorece unha sicoloxía colectiva de distanciamento do traballo porque sempre é máis cómodo conquistar unha plaza administrativa que prepararse con moitos anos de estudo pra un posto técnico³⁹. O centralismo é tamén acusado de imposibilitar a solución dos problemas locais⁴⁰.

As oligarquías económicas: Neste momento pódese falar de dúas principais oligarquías económicas en Galicia: A oligarquía rural (os que atraveso da práctica do subforo conqueriron un capital que agora invirten nas terras desamortizadas) que é fundamentalmente galega, e a oligarquía periférica preferentemente catalana. A primeira non mereceu ningunha denuncia⁴¹, quizais por ser galega e porque os que compoñían esta xeneración de algunha maneira procedían dela. Polo contrario, a oligarquía catalana foi gravemente acusada pola súa mínima integración na sociedade galega⁴².

O pobo galego: No fardel das acusacións hai tamén algunha que se refire ao pobo galego. A súa pasividade e insolidaridade son as acusacións máis repetidas⁴³.

III. A ARTICULACIÓN REXIONALISTA COMO SOLUCIÓN

O descubrimento de Galicia como unha sociedade con persoalidade propia, a concencia da súa marxinação e o coñecimento das reservas económicas que tiña, determinarán a aparición ou creación dunha articulación rexional de sino político como solución ideal pra resolver os graves problemas de Galicia.

³⁸ "El Idólatra de Galicia", p. 3.

³⁹ "La situación de Galicia", núm. 10 (21-XI-1842).

⁴⁰ "La situación de Galicia", núm. 5 (9-XI-1842).

⁴¹ Solo mereceu a priguiza dos anos unha breve acusación nun artigo de DÍAZ DE ROBLES, "El Idólatra de Galicia", pp. 1-5. Deixei que temos que recoñecer que o socialismo precientífico dos xóvenes desta xeneración (máis adiante referirémonos a esto) non tivo unha orientación suficientemente reivindicativa. Carece de urxencia reivindicativa de cara ao problema da terra e das súas relacións de produción. O tema permanecerá cáseque virxen deica 1866, ano no que se celebra un importante Congreso Agrícola en Santiago e onde se prantexa por vez primeira a custión de si o sistema foral debe ou non ser rexeitado. A meirande parte dos congressistas, grandes propietarios, enriquecidos de novo polos bens desamortizados, votou pola permanencia dos mesmos.

⁴² A literatura anticatalana tiña xa unha longa tradición. Somoza de MONSORRU, *Estorvos i remedios de la riqueza de Galicia. Discurso Político Legal*, t. II, Santiago, 1775, pp. 58-97 acusa aos cataláns: "La introducción de los catalanes en Galicia, la naturaleza de sus redes, el método de su comercio de sardina ha sido el golpe lastimoso, que hizo más sensibles los daños" (p. 59). Agora volven a repetirse somellantes acusacións, cfr. "La situación de Galicia", núm. 3 (5-XI-1842); cfr. tamén "El Idólatra de Galicia", p. 3: "Vea a los industriosos catalanes con sus trañas mofarse de nuestra estupidez y nuestro corto ingenio para la industria". Compre sufiñar a diferente posición desta xeneración con respecto ao outro grupo: os vascos. Neste momento as mellores fábricas de curtidos e papel estaban en poder dos vascos, o mesmo que gran parte do negocio de lenzos. Cfr. A. Mun. Santiago, *Fábricas e industrias*; contra os que non se verten acusacións desta índole. Isto quere decir que non se trata dunha simple xenofobia, si non que as acusacións tíñan o seu fundamento. Pénsese que os Aguirre, Murguía, etc., que tan axiña protagonizarán o noso rexionalismo, son o froito dunha integración plena entre os dous grupos humanos. E esto non se pode verificar no caso dos cataláns.

⁴³ "El Idólatra", p. 4; "La situación de Galicia", p. 1.

1) *A unidade galega*

A concencia da gran unidade galega está presente na mente e nos escritos dos homes daquela xeneración. Rodríguez Terrazo escribía que compría levar a acción “principalmente a las masas para inspirarles puros sentimientos para *desarrollar la unidad gallega*, la armonía, la confianza y la fuerza con la reciprocidad de intereses morales, materiales y sociales, levantando muy alto la bandera del entusiasmo y del *patriotismo*”⁴⁴. Compre que toda Galicia se vencele por comúns intereses “y formen entre todos un pueblo unido, feliz y libre”⁴⁵.

2) *A conformación dunha patria e dunha nación*

A unidade galega non é ocasional. Hai algo que nos vencella a todos e nos encamiña de cara ás meirandes empresas: a concencia de pertencer a unha patria e a unha nación. Os homes daquela xeneración non fixeron disquisicións terminolóxicas, aínda hoxe non ben crarificadas, sobor do concepto de patria e nación, pro tiñan concencia de pertencer a unha unidade sociolóxica distinta que, ás vegadas, chaman ou patria ou nación⁴⁶. O día que desaparezan as diferencias de campanario que sempre dividiron Galicia teremos “*inteligencia, riqueza, prepotencia i nacionalidad también*”⁴⁷.

3) *O movemento provincialista*

Pra conquistar estes supremos ouxetivos, Galicia tiña que pórse en camiño e o máis axiña posible. Hai unha urxencia de acción que latexa nos escritos de todos os daquela xeneración. Este movemento será chamado por eles mesmos “provincialista”, entendendo que naquel momento provincia equival a Galicia enteira ou rexión. Pra Rodríguez Terrazo o provincialismo ten que espertar no corazón de tódolos galegos⁴⁸. Faraldo sostíña, pola súa parte, que compría manter acesa a Gran Idea do ideal provincial ou rexional⁴⁹. Estes mesmos homes voltarán a proclamar a súa esperanza no ideal rexional na máis solemne ocasión, en abril do 1846 cando donos tan soio dalgunhas légoas de terra, proclaman dende Santiago que “des-

⁴⁴ “La situación de Galicia”, núm. 1 (31-X-1842).

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ FARALDO no seu artigo *Ultimas consideraciones sobre Galicia*, “Recreo Compostelano”, p. 374: “Cuanto más estudiamos nuestra situación, más vivamente reconocemos la división, la excentralización, el aislamiento de Galicia. ¡Siempre ciudad, nunca patria, jamás nación!”.

⁴⁷ FARALDO, “El Recreo Compostelano”, p. 372.

⁴⁸ “Es menester... que el noble orgullo de provincialismo despierte en nuestros corazones todo el entusiasmo de que son susceptibles”, “La situación de Galicia”, núm. 10 (21-XI-1842).

⁴⁹ Compre manter acesa “esa llama creyente que anda en todos los corazones y agrupando unos hombres a otros hombres, unos pueblos a otros pueblos, realícese la gran unidad gallega... que hará que recobremos el cetro de los mares y que nuestro nombre sea un título de orgullo... de *nacionalidad* y de cultura”, FARALDO en *Estudios sobre Galicia*, “Recreo Compostelano”, p. 296.

pertando el poderoso sentimiento del provincialismo, i encaminando a un solo objeto todos los talentos i todos los esfuerzos llegará a conquistar Galicia la influencia de que es merecedora”⁵⁰.

4) *As bases políticas i económicas*

Chegados a este punto temos que recoñecer que carecemos de datos para recompoñer o programa político daquela xeneración. É difícil pensar que persoalidades tan esgrevias foran a un pronunciamento sin ter crarificadas as bases políticas do futuro do pobo galego, unha vez conquerido o recoñecimento da singularidade de Galicia nos ámbitos políticos. Pro a realidade é que, si tiñan estruturado o organigrama administrativo ou as bases fundamentais, sonnos descoñecidas. Soio é posible aproxímarse a traveso de testemuños indireitos pro que, a falla doutros, adquiren neste intre un valor excepcional.

a) *As bases políticas*

O eminente sociólogo i economista galego La Sagra estaba vencellado á cultura galega i, en particular, ao grupo ou xeneración que chamamos do 1846. Mantiña relacións epistolares con varios destes xóvenes⁵¹, orientaba as realizacións sociétarias que éstos intentaban poñer en práctica na Universidade⁵², mantivo unha longa controversia co outro esgrevio pensador galego M. Colmeiro⁵³, controversia que tiña como finalidade conquerir que o grupo compostelán se nordeara nunha ou noutra orientación sociolóxica; colaborou cos mellor preparados (Rúa Figueroa, Romero Ortiz, Faraldo e outros) na redacción do periódico “El Porvenir”, e cando chegou o momento supremo, La Sagra non recuou e participou activamente nos preparativos do Pronunciamento, encarregándose de facer posible a famosa reunión de Mourente antre o Príncipe don Enrique de Borbón e os líderes do futuro pronunciamento. Todo esto quere decir que o influxo de La Sagra naquela xeneración está fora de dúbida. Deiquí que o prantexamento político do sector rexionalista estivera influido polo pensamento de La Sagra⁵⁴ por ser o único que ofrece na súa doutrina un corpo coherente no que se pode incluír o rexionalismo.

La Sagra partía do suposto de que a sociedade ten que estar vencellada por un principio moral. No Antigo Réxime este principio fora a creencia dunha autoridade de orixen diviña que derivou en

⁵⁰ Proclama da Xunta Superior Provisional de Galicia, do 15, abril de 1846, in “La Revolución”, TETAMANCY, *La revolución gallega de 1846*, La Coruña, 1909, p. 219.

⁵¹ LA SAGRA, *Revista de los intereses materiales y morales*, t. II, Madrid, 1844, p. 123 e ss.

⁵² LA SAGRA, *Ibidem*, p. 125 ss. dá a noticia dos traballos pra constituir en Santiago unha Asociación caritativa Universitaria, que logo non se levaría a cabo.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Como demostraremos nun artigo de próxima aparición en “Cuadernos de Estudios Gallegos”, compre falar neste Pronunciamento polo menos de dous programas políticos fundamentais: o progresista e o rexionalista.

formas absolutistas. Nos tempos modernos foi rexeitado este principio e substituído polo principio da vontade colectiva, é decir, o principio da maioría⁵⁵. La Sagra nega validez a este principio porque, pra el, a suma das individualidades (a maioría) é a suma dos intreses particulares ou dos egoismos privados, i esto non pode ser un principio válido pra vencellar o corpo social. Deiquí a necesidade de percurar outro principio que sirva de base social. Pra La Sagra non pode ser outro que o sentimento relixioso⁵⁶. Este mesmo será o prantexamento de filosofía social que atopamos en cáseque todos os autores da xeneración de 1846 e que está demostrando o marcado influxo do mestre galego en todos eles⁵⁷. Agora ben, La Sagra comprende que polo momento non é posible conquistar que o sentimento relixioso vencelle aos homes. Deiquí que aceite o sistema democrático (o da maioría) como un mal menor namentras non se impón o sentimento relixioso no mundo.

Este suposto, pra La Sagra o poder político debe estar dividido en esferas autónomas⁵⁸. O Estado debe dirixir, sen intervir directamente, o movemento destas esferas autónomas⁵⁹ que han ter a mesma liberdade de cara ao Estado que os individuos pra os seus asuntos privados⁶⁰. La Sagra fai unha aplicación en 1840 destas teorías⁶¹ distinguindo tres esferas autónomas: a municipal, a provincial e a nacional⁶². La Sagra en 1840, que é cando pronuncia estas leccións, aínda non se decatara da rexión como unha posible asociación intermedia. Pro os xóvenes composteláns aproveitarán o mesmo esquema incorporando a rexión.

Fora destes prantexamentos evidentemente moi xenerales e que responden máis que a un organigrama administrativo do poder a unha filosofía política, non atopamos outra cousa. Doutra banda pouco se pode sacar en limpo da actuación concreta da Xunta Provisional durante o Pronunciamento. A situación militar, a necesidade

⁵⁵ LA SAGRA, *Revista*, op. cit., p. 54.

⁵⁶ LA SAGRA, *Ibidem*. Compre sinalñar que sentimento relixioso non equivale necesariamente a catolicismo.

⁵⁷ Esta foi tamén a doutrina de FARALDO, no "Idólatra de Galicia", número 3, pp. 29 ss., do mesmo in "El Recreo Compostelano", pp. 201-4 e p. 293 onde di que a unidade galega soio é posible sobor dunha unidade relixiosa. No mesmo senso, COCIÑA, *Discurso*, op. cit., pp. 5 e 7; J. GONZÁLEZ, "El Idólatra de Galicia", pp. 9-11; POSADA, "El Idólatra", pp. 81-8; BERNAT, "El Idólatra", pp. 89-96.

⁵⁸ "En los gobiernos libres... del movimiento y de la vitalidad de las partes resultan la fuerza y el vigor del todo; éste se constituye en centro vigilante e indirectamente directivo de la acción simultánea de las esferas sociales y las correlaciones con el Estado, pero no se entromete en movimientos independientes, sino en cuanto se tocan o chocan entre sí", LA SAGRA, *Lecciones de Economía Social*, Madrid, 1840, p. 257.

⁵⁹ Os estados "deben dirigir a un feliz término todos los grandes movimientos de las distintas esferas sociales, pero en manera alguna, repito, intervenir en dichos movimientos. Los gobiernos débiles temen de la fuerza resultante de tantas rotaciones simultáneas, y procuran debilitarla con su intervención; lo que hacen es dañar los resultados", LA SAGRA, *Lecciones*, op. cit., p. 259.

⁶⁰ "De la misma libertad e independencia con que los individuos dirigen sus intereses privados, deben participar las asociaciones de los mismos o sean los pueblos, para dirigir los intereses que les conciernen", LA SAGRA, *Lecciones*, p. 259.

⁶¹ LA SAGRA, *Lecciones*, op. cit., p. 273 ss.

⁶² *Ibidem*.

urxente de vencer e a mesma inseguridade no futuro impediron á Xunta orgaizarse e planificar o futuro político. Pretender deducir da súa actuación un argumento en favor dunha futura orgaización coido que sería, cando menos, temerario.

b) As bases económicas

Si no aspecto político temos soio principios filosóficos, eiquí non temos si non alusións e as mínimas realizacións feitas pola Xunta Superior no 1846 durante a guerra civil, que tampouco se poden ter moi en conta pola súa intención evidentemente demagóxica (especialmente de cara a desacreditar a Lei de Mon), e pola incoherencia de moitas das súas medidas (suspensión do sistema tributario e ao mesmo tempo cobros pola vía de apremio en Tui, zona de Santiago, axuntamentos de Mos, Soutomaior, etc.)⁶³ espricables nun período bélico cando hai que aprontar cantidades pra as necesidades máis urxentes.

As alusións tampouco gardan unha coherencia interna de cara a unha planificación da economía galega. Faraldo coidaba que o gran problema que tiña Galicia estaba en carecer dunha gran cidade ou metrópoli⁶⁴. Todos os escritores apuntaban a necesidade dun desenrolo industrial e comercial⁶⁵ pro apenas si aludían á forma de conquerilo. Algún alude ao librecambismo como o remedio milagreiro que resolvería todas as dificultades⁶⁶.

Tamén hai unha coincidencia na denuncia do colonialismo económico que sofre Galicia⁶⁷. Todo esto é, nembargantes, moi pouco pra poder falar dun prantexamento económico. A esto nos referíamos cando non hai moito respondíamos dende as páxinas desta mesma Revista ao mínimamente serio artigo de Vilas Nogueira⁶⁸.

IV. OS ORIXENS DA TOMA DE CONCIENCIA DO REXIONALISMO GALEGO

A toma de conciencia rexionalista quezáis xurda da concurrencia de varios factores: ideolóxicos, políticos i económicos.

1) Factor económico: A marxinação de Galicia era evidente e non respondía ao seu peso numérico ou demográfico, nin á súa correspondencia á Facenda nacional. Galicia ten as súas minas pechadas, os astilleiros pechados, as fábricas pechadas si facemos esceición das de salazón en mans catalanas e as de curtidos en mans vascas. Mentras en Cataluña e Castilla coñecen o que é o ferrocarril, en Galicia non hai aínda o menor indicio de construción. Si a esto se une que a economía de España está tocando o fondo da cubeta dun período en baixa que escomenzó en 1814-15, comprenderáse a situación límite a que se chegara. As diferencias rexionales, que

⁶³ Arch. Histórico Prov. de Pontevedra, Sec. Gobierno Civil, G. 2.211.

⁶⁴ FARALDO, "El Recreo Compostelano", p. 371 ss.; "El Porvenir", p. 131.

⁶⁵ Cfr. o que escribimos máis arriba.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ "Galicia arrastrando hasta aquí una existencia oprobiosa, convertida en una verdadera colonia de la Corte...", manifesto da Xunta Superior 15 abril 1846.

⁶⁸ X. Barreiro Fernández.

existiran sempre pro que non foran detectadas hastra este momento, engaden á situación, xa deteriorada, unha razón de inxusticia que os homes desta xeneración non están dispostos a soportar.

2) Factor político: O movemento rexional estará tamén favorecido pola liña política que comenza no 1840. A partir daquel momento corre por España un vento de liberdade que se manifesta na aparición de periódicos, a constitución de asociacións, a formación de grupos políticos que aínda que permanezan vencellados aos dous partidos históricos: progresistas e moderados, inician xa formulacións políticas novas que non tardarán en manifestarse en forma autónoma: os demócratas e os federalistas republicáns. Esta diversificación política resistirase, dende o primeiro momento, a todo intento de limitar a liberdade de expresión e de asociación especialmente en 1842 e 1844-6. A defensa do principio da liberdade asociativa adquire, como veremos, formulacións filosóficas (por exemplo a defensa das sociedades naturais) que están favorecendo dunha maneira conscente ou inconscente a tesis rexionalista, aínda que ésta fora minoritaria.

3) Factores ideolóxicos

O socialismo utópico: Nun artigo recente Cores Trasmonte⁶⁹ alude ao socialismo utópico en canto que informou o pensamento de Faraldo. É certo, aínda que mellor sería dicir que o influxo se manifestou en toda a xeneración⁷⁰. Agora ben, unha cousa é o socialismo precientífico ou utópico e outra é o rexionalismo. Non sempre o socialismo utópico conformou actitudes políticas rexionalistas⁷¹, especialmente en Galicia. O socialismo soio dou ao rexionalismo: unha crítica do centralismo estatal e unha valoración das formas societarias ou intermedias, pro que non se poden confundir co rexionalismo propiamente tal. Coido que o socialismo utópico non tivo outra incidencia no rexionalismo.

O federalismo democrático: Do seo do partido progresista des-

⁶⁹ CORES TRASMONTE, *op. cit.*

⁷⁰ A relación antre xeneración galega do 1846 e socialismo utópico é demasiado evidente pra deternos a probala. Pénsese que Fourier foi ouxeto de estudo na Academia de Santiago e que o mesmo Faraldo dou unha conferencia sobor do seu pensamento e as súas realizacións. Cociña, *Discurso*, *op. cit.*, p. 8, dí que na Academia estudiouse a Fourier. Na Biblioteca da Real Sociedade dos Amigos do País de Santiago atopábanse as obras de ABEL TRANSON (*Teoría socialista de C. Fourier*, Madrid, 1842); as de C. Pecqueur; as de Albar de Villeneuve, etc. Debemos engadir as obras de La Sagra que puntualmente remitía á Universidade e quezáis aos seus amigos da Academia. Xa que falamos de La Sagra, considerado tamén un utópico, queremos suññar que non é certo, como apunta ELORZA, *Socialismo utópico español*, Madrid, 1970, "Introducción", que o socialismo de La Sagra sexa deudor dos socialistas de segunda fila. A realidade é que La Sagra mantíña contactos cos homes máis esgrevios do momento de Europa e Norteamérica. O seu foi un socialismo propio, unha síntesis persoal (aceptable ou non) que aínda non atopou a monografía que a desvele na súa plenitude.

⁷¹ Por exemplo, o socialismo utópico español orientouse preferentemente de cara a unha problemática proletaria, cfr. IRIS M. ZAVALA, *Ideología y política en la novela española del siglo XIX*, Madrid, 1971, capítulo III. Tamén ELORZA, *Op. cit.*, "Introducción".

tacarase axiña unha esquerda que dará orixen ao futuro partido demócrata⁷². Este sector, polo momento aínda progresista, ten como nota fundamental o seu republicanismo e unha especie de federalismo ou descentralismo político. O autor anónimo dun folleto impreso en Francia no 1842 decía referíndose a España que a política centralista do goberno "es incompatible con las tradiciones históricas, las inclinaciones nacionales... jamás podrá sostener una lucha victoriosa contra estos elementos contrarios a toda fusión general"⁷³. Varios periódicos nacionais, como "El Huracán"⁷⁴, "El Regenerador"⁷⁵ defenden abertamente unha política federal pra España.

Romero Ortiz, un dos máis esgrevios representantes desta xeneración, participaba destes mesmos sentimentos cando colaborou no periódico republicán e federal galego "El Huracán", que se imprimía na Coruña.

Esta xeneración do 1846, vencellada ao partido progresista, militaba no sector federal e soupo conxuntar as arelas rexionais co programa do seu partido.

Organicismo krausista: Quezáis conveña tamén ter presente o posible influxo, ao menos nun sector desta xeneración, do organicismo krausista. O krausismo ve a nación como unha comunidade orgánica. Pra Krause nación é "un todo compuesto de una multiplicidad de asociaciones autónomas y equivalentes, de las que el Estado no es sino una de ellas"⁷⁶. Krause foi coñecido por La Sagra, porque o cita repetidamente⁷⁷. Tamén Ahrens foi coñecido por La Sagra. Ahrens penetra en Coimbra no 1844⁷⁸, onde foi posto de texto o seu Dereito Natural. O influxo en Galicia foi, por conseguinte, posible por unha dobre vía. Unha verificación dos escritos destes autores daría luz posiblemente neste punto.

O romantismo: O romantismo, que é unha forma de entender a vida e de vivila, ca súa valoración do singular, dos costumes propios, do arte popular, é como unha atmósfera que o envolve todo nestes anos. Tamén compre ter en conta esta nova perspetiva

⁷² ETIRAS ROEL, *El partido demócrata español*, Pamplona, 1961, especialmente na parte primeira.

⁷³ *Reflexiones sobre los acontecimientos políticos de octubre último*, Trad. Madrid, 1842, p. 11.

⁷⁴ "El Huracán", núm. 438, 8 de Nov. 1842: "Las juntas populares son la necesidad intuitiva de los españoles, el recurso extremo y único de los lances apurados y el solo medio posible de mover la masa nacional... Esa necesidad de las juntas populares, esa tendencia irresistible del pueblo a formarlas, considerándolas como la última tabla de salvación, prueban sobradamente, aún para los más obcecados, que los españoles están preparados para el gobierno democrático federal y que existen latentes en sus pechos los gérmenes que han de desenvolverle".

⁷⁵ "El Regenerador", núm. 55: "La república federal debería componerse de otras tantas repúblicas cuantas fueran las provincias arregladas de nuevo, no según en el día se hallan, sino teniendo presentes a su formación los intereses comunes en unos mismos pueblos, sus producciones, costumbres, límites y demarcaciones naturales".

⁷⁶ ELÍAS DÍAZ, *La Filosofía social del krausismo español*, Madrid, 1973, p. 239. Cfr. etiam, C. OLLERO, *Estudios de Ciencia Política*, Madrid, 1955, p. 135 ss.

⁷⁷ LA SAGRA, *Lecciones*, p. 230.

⁷⁸ A. E. GONZÁLEZ, *Las ideas federalistas portuguesas*, Rev. Est. Pol. 173 (1970), p. 91 ss.

vital que trae o romantismo, que estará presente en Galicia, polo menos, dende 1833 cando liberáís e carlistas loítan e morren heroicamente pola defensa dun ideal encarnado ou simbolizado nunha meniña (Isabel) e na tradición (don Carlos). É dicir, que o escenario románticista está xa colocado en Galicia dende 1833.

V. O GRAN FRACASO

Esta xeneración entregóuse con apaixonado afán ao movemento de 1846. Querían unha Galicia nova, poderosa, xoven, dona dos seus destinos. Naquel movemento non querían todos o mesmo, deiquí as contradicións das proclamas, a bifurcación dos ouxetivos e a falla de operatividade de moitos militares.

Os xóvenes rexionalistas apenas tiveron oportunidade. O mensaxe rexionalista soio pudo infiltrarse a traveso dunha proclama, pro eso sí, a máis solemne que constituie aínda hoxe, a máis de 130 anos de distancia, unha das páxinas máis fermosas da nosa literatura política.

O fracaso do ideal rexionalista xa viña de lonxe. Non era posible que trunfase un rexionalismo que poñía como base da nosa unidade como pobo a unidade relixiosa, que se fundaba en presupostos metafísicos e que non ofrecía un prantexamento socioeconómico; é dicir, non daba unha resposta ás demandas urxentes dun pobo que máis que palabras necesitaba pan, que estaba dirixido por un fato de intelectuáís, bos e xenerosos, pro alleos por formación e vida ao mundo real de Galicia: o mundo rural e mariñeiro.

Pro non todo fracasóu naquel 5 de maio cando os Romero Ortiz, Terrazo, Faraldo, Santos, Valenzuela, Yáñez e demáis pisaron a terra irmá de Portugal⁷⁹ pra iniciar o camiño sempre longo do desterro. Xusto naquel momento o espírito rexionalista galego purificóuse das súas torpezas e comenzóu a ser unha esperanza inminente.

CONCLUSIÓNS

Entre 1840-6 unha xeneración de intelectuáís adquire conciencia da singularidade sociolóxica de Galicia, da súa marxinação socioeconómica e loita pra conquistar unha Galicia nova e distinta. Pensan que a solución política ten que pasar por uns canles rexionáís. Entréganse ao movemento político e militar do 1846 e fracasan con el.

Este traballo parece confirmar a nosa tesis xa defendida nas páxinas de "Grial" noutra ocasión: Que sin negar intención política ao movemento rexionalista do 1846, o rexionalismo galego terá que esperar a 1873 pra atopar un prantexamento económico e político craro e terminante e manifestamente autonomista. O primeiro esta-

⁷⁹ Arch. Hist. Prov. de Pontevedra, Gob. Civil, G. 2.199 onde se contén un Oficio do 5-V-1846, dende Camiña dando parte ás autoridades portuguesas de que acababan de pasar a fronteira varios dos máis sifificados galegos no Pronunciamento.

tuto galego ou do cantón de Galicia será redactado no 1873, aínda que o Sr. Vilas Nogueira o descoñeza⁸⁰; quere isto decir, que si a xeneración do 1846 inicia, a niveles políticos, o rexionalismo galego, éste non atopará deica 1873 unha formulación plena, aínda que non se levara á práctica. Dito doutra forma, no 1873 aparece nítidamente un autonomismo galego coa súa formulación política e administrativa disposta pra ser levada á práctica si as circunstancias o permitiran.

XOSÉ RAMÓN BARREIRO FERNÁNDEZ

S a n t i a g o

⁸⁰ VILAS NOGUEIRA, *O Estatuto Galego*, Coruña, 1975, p. 60.